

OBSAH

NEW YORK

RAD • 13

BALADA O TIMOTHYM TOUCHETTOVI • 44

HASTA LUEGO • 73

I WILL SURVIVE • 101

PODVODNÍK • 131

DIDOMENICOV FRAGMENT • 164

LOS ANGELES

EVE V HOLLYWOODE • 211

NEW YORK

Rad

1.

V posledných dňoch vlády posledného cára žil v malej dedinke asi stošesťdesiat kilometrov od Moskvy roľník menom Puškin. Puškina a jeho ženu Irinu neobdaril Boh deťmi, no obdaril ich útulnou dvojizbovou chalúpkou a niekoľkými áriami zeme, ktoré obrábali trpezlivo a odhodlane, ako to už u ľudí, ako sú oni, býva zvykom. Obrábali hriadku za hriadkou, siali zrno, zberali úrodu – križujúc pole sem a tam ako člnok krosná. Keď urobili, čo mali, večer sa vrátili domov, pri drevenom stolčeku zjedli kapustovú polievku a zaspali spravodlivým spánkom ťažko pracujúcich roľníkov.

Roľník Puškin bol dušou básnik, a hoci so slovami nenarábal s ľahkosťou príznačnou pre jeho menovca, keď pozoroval, ako pučia listy na konároch briez, ako dunia hromy za letnej búrky, ako jeseň farbí svet do zlatista, hlboko v srdci cítil, že so ženou žijú spokojný život. Život, ktorý obaja žili, bol natoľko spokojný, že keby Puškin pri práci na poli znenazdajky natrafil na starý bronzový lampáš a vypustil z neho po stáročia väzneného džina pripraveného splniť mu na počkanie tri želania, vonkoncom by netušil, čo si má priať.

A všetci dobre vieme, kam nás takýto druh šťastia môže doviesť.

2.

Podobne ako mnoho iných ruských roľníkov, aj Puškin so ženou boli členmi spoločenstva *mir*, ktoré im prenajímalo pôdu, vymeriavalo áre, na ktorých gazdovali, a umožňovalo im podeliť sa o náklady

za mletie múky. Z času na čas sa členovia *miru* stretli, aby predebatovali, čo ich trápi. Počas jedného takého stretnutia na jar 1916 vyšiel na pódium mladý muž, ktorý sem meral cestu až z ďalekej Moskvy, a vyhlásil, že je veľmi nespravodlivé, ak desať percent ľudí v krajine vlastní deväťdesiat percent pôdy. A veľmi podrobne vykreslil spôsob, akým si kapitál sladí svoj čaj a vystiela vlastné hniezdo. Na záver prítomných vyzval, nech sa preberú z letargie, pridajú sa k nemu, aby mohli všetci spoločne vykročiť na cestu k neodvratnému víťazstvu medzinárodného proletariátu nad vykorisťovateľmi.

Puškin nebol vzdelaný človek a politika ho nezaujímala. Nie celkom pochopil, čo im ten prišelec prišiel povedať. No Moskovčan rozprával tak oduševnene a použil toľko obrazných výrazov, že Puškin s pôžitkom sledoval, ako mladíkove slová plávajú vzduchom sťa pestrofarebné vlajočky počas veľkonočnej procesie.

V ten večer sa so ženou vracali z poľa a obaja mlčali. Puškin by to nepovažoval za nič neobvyklé; zvečerievalo sa, pofukoval jemný vetrík, v tráve cvrlikali cvrčky. No pravda bola taká, že ak mlčala Irina, mlčala ako rozpálená panvica tesne pred tým, ako do nej vhodíte kus omastku. Kým Puškin radostne sledoval, ako mladíkove slová plávajú vzduchom, Irinina myseľ po nich chňapla ako železné čeluste pasce. Zmocnila sa ich s hlasným cvaknutím, odhodlaná už nikdy ich nepustiť. Zovrela mladíkove tvrdenia tak tuho, že keby ich jedného dňa chcel získať späť, musel by ich rozhrýzť ako vlk vlastnú labu, aby ich dostal z klepca.

3.

Životná múdrosť roľníka vychádza z takejto axiómy: vojny vznikajú a zanikajú, štátnici sa objavujú a miznú, idey vzbĺkajú a hasnú, no keď všetko pomynie, brázda zostane vždy brázdou. Takže Puškin prežil vojnu, rozpad monarchie i nástup bolševizmu s prezieravým nadhľadom Matuzalema. Keď nad Matičkou Rusou zavial kosák a kladivo, bol pripravený chopiť sa pluhu a pokračovať v práci, na ktorú bol predurčený. No keď mu v máji 1918 žena oznámila, že sa sťahujú do Moskvy, tá správa ho zastihla absolútne nepripraveného.

„Sťahujeme sa do Moskvy?“ zopakoval neveriacky Puškin. „A prečo by sme sa, pre boha živého, mali sťahovať do Moskvy?“

„Prečo?!“ oborila sa naňho Irina a dupla nohou. „Pretože je čas!“

Nebolo nič nezvyčajné, ak na stránkach románov z 19. storočia krásne mladé devy vyrastajúce na vidieku túžili po živote v meste. Veď práve tam by mohli nosiť šaty podľa najnovšej módy, učiť sa kroky najnovších tancov, či *sotto voce* pretriasať najnovšie romantické pletky. Aj Irina túžila po živote v Moskve. Pretože robotníci tam unisono dvíhali nad hlavu kladivá a z kuchyne každej domácnosti zneli proletárske piesne.

„Nezvrhli sme cára, aby sme sa radovali, že všetko zostane po starom,“ vyhlásila Irina. „Je čas, aby Rusi raz a navždy položili základy svojej budúcnosti – plece pri pleci, kameň ku kameňu!“

Myslíte si, že Puškin po tom, ako mu Irina predostrela svoj názor, použijúc všetky tieto slová a mnoho ďalších, svojej žene protirečil? A vyslovil nahlas pochybnosti, ktoré sa mu rojili v hlave? Veru nie. Namiesto toho začal veľmi opatrne a premyslene formulovať v duchu svoje protiargumenty.

Zaujímavé je, že vo chvíli, keď Puškinove protiargumenty nadobudli konkrétne obrisy, dali by sa zhrnúť slovami, ktoré použila Irina: *Je čas*. Tú vetu Puškin dôverne poznal. Bola to takpovediac jeho príbuzná. S tou vetou ako malý chlapec ráno vstával a večer usínal. „Je čas začať siať,“ počúval na jar, keď roztváral okenice, aby vpustil do izbičky svetlo. „Je čas začať žať,“ počúval na jeseň, keď zapaloval oheň v kachliach. Je čas dojiť kravy, hrabať seno, sfúknuť sviece. Veru, je čas – no nie *raz a navždy*, ale *opäť* – urobiť to, čo nám káže slnko, mesiac a hviezdy.

Takto uvažoval Puškin v prvý večer, keď formuloval svoje protiargumenty, líhajúc si večer do postele. Svoje protiargumenty formuloval aj na druhý deň ráno, keď po zarosenej tráve kráča so ženou na pole. A formuloval ich ešte i toho roku na jeseň, keď naložili na voz všetko svoje imanie a vydali sa do Moskvy.

4.

Po piatich dňoch cesty dorazili manželia 8. októbra do Moskvy. Nie je potrebné detailne rozoberať, čo pociťovali, keď ich voz hrkotal po moskovskej dopravnej tepne a oni po prvýkrát v živote videli konskú električku, pouličnú lampu, šesťposchodovú budovu, náhliacich sa ľudí, obrovské obchody či slávne pamätihodnosti ako Boľšoj

teatr a Kremel'. Nie je potrebné detailne to rozoberať. Postačí, ak povieme, že každý z nich cítil niečo diametrálne odlišné. Kým Irinu premklo odhodlanie, nástojčivosť a vzrušenie, Puškina premklo zdesenie.

Keď prišli do centra mesta, Irina bola rozhodnutá nestrácať čas. Prikážala Puškinovi, aby zostal tam, kde je, vzala si veci a zmizla v dave. Na konci prvého dňa sa sťahovali do jednoizbového bytu na Arbate. Irina hneď po príchode zvesila zo steny portrét cára a nahradila ho fotografiou Vladimíra Iljiča Lenina v novučičkom ráme. Na konci druhého dňa vybalila všetko ich imanie a predala koňa aj s vozom. A na konci tretieho dňa vybavila obom prácu v továrni na sušienky Červená hviezda.

Továreň, ktorá predtým patrila spoločnosti Crawford's & Co. z Edinburghu (od roku 1813 dodávateľ pečiva pre anglickú kráľovnú), sídlila v budove s rozlohou takmer päťtisíc metrov štvorcových a pracovalo v nej päťsto zamestnancov. Za jej bránami stáli dve obrovské obilné silá a mlyn. Boli tu haly, v ktorých obrovské miesiace stroje miesili, haly, v ktorých obrovské pece piekli a ďalšie haly, v ktorých dopravné pásy dopravovali škatule so sušienkami priamo do útrobov čakajúcich nákladiakov.

Irinu najskôr prideliť ako pomocnú silu k pekárom. No keď sa na jednej z pecí uvoľnili dvierka a Irina ich pomocou francúzskeho kľúča bez problémov opravila, okamžite ju preradili do podnikovej strojovne. V priebehu niekoľkých dní sa o Irine rozchýrilo, že dokáže pritiahnuť skrutky na dopravníkoch bez toho, že by ich bolo treba vypnúť.

Puškina poslali do miesiacej haly, kde miesiace lopatky miesili cesto, cinkajúc o steny obrovských kovových nádob. Jeho úlohou bolo pridať do každej várky cesta vanilku vždy, keď sa rozsvietilo zelené svetielko. Puškin si do odmernej nádoby starostlivo odsypal potrebné množstvo vanilky, no rachot strojov bol taký ohlušujúci a pohyb lopatiek taký hypnotizujúci, že vanilkovú príchut' napokon zabudol pridať tam, kam mal.

Keď podnikový ochutnávač prišiel o štvrtej popoludní ochutnávať sušienky, nemusel do žiadnej ani zahryznúť. Už podľa arómy vedel, že niečo nie je v poriadku. „Na čo je komu vanilková sušienka, v ktorej necítiť vanilku?“ položil Puškinovi básnickú otázku tesne predtým, ako nechal celú dennú várku vyhodíť. A tak Puškina preradili k zametačom.

Prvý deň ho s metlou poslali do obrovského skladu, kde vo vysokánskych radoch ležali na seba naukladané vrecia s múkou. Puškin toľko múky jakživ nevidel. Každý roľník sa modlí za bohatú úrodu, aby dokázal prečkať zimu a možno čo-to odložil pre prípad, že by ho na ďalší rok postihlo sucho. No vrecia s múkou, ktoré Puškin videl v sklade, boli také obrovitánske a kopy, na ktorých ležali, také vysokánske, že si pripadal ako ten človečik z rozprávky, v ktorej obryňa hádže smrteľníkov do cesta na koláč.

To, čo Puškina obkolesovalo, pôsobilo desivo, no jeho úloha bola veľmi jednoduchá. Mal zametať múku, ktorá sa vysypala na dlážku, keď sa vrecia presúvali na vozíkoch do miesiacej haly.

Nevedno, kto bol na vine; či nervozita, ktorú Puškin cítil od chvíle, ako prišiel do mesta, či šťastná spomienka na detstvo, keď ako malý chlapec držal v rukách kosu, či vrodené ochorenie svalov, o ktorom vtedy ešte nevedel. Ťažko povedať. No zakaždým, keď chcel zamiesť múku, ktorá sa vysypala na dlážku, namiesto toho, aby ju nahrnul na lopatku, pohybom metly ju vystrelil vysoko do vzduchu. A tá sa mu z veľkého bieleho oblaku znášala na vlasy a plecيا ľahučko sňa sneh.

„Nie, nie!“ rozčúľil sa predák a vytrhol Puškinovi metlu z rúk.

„Takto!“ A niekoľkými rýchlymi pohybmi pozametal pol metra štvorcového dlážky tak zručne, že do vzduchu nevyletela jediná smietka.

Puškin sa chcel tomu mužovi zavďačiť, sledoval jeho techniku tak pozorne, ako študent medicíny ruky chirurga. No len čo sa predák zvrhol na odchod a metly sa chopil on, múka opäť vyletela vysoko do vzduchu. A tak Puškina po troch dňoch zácviu v zametaní z továrne na sušienky Červená hviezda nadobro vyhodili.

„Teba vyhodili?!“ zrúkla naňho večer Irina v ich maličkom byte. „Za komunizmu predsa nemôžu niekoho vyhodiť!“

Irina by na svoju otázku zrejme hľadala odpoveď ešte niekoľko dní, no bolo treba všeličo opraviť a všeličo priskrutkovať. Nehovoriac o tom, že ju medzičasom zvolili do závodného výboru – lebo sa o nej vedelo, že na počkanie dokáže citovať celé odseky z *Komunistického manifestu* a povzbudiť tak pracovnú morálku svojich spolupracovníkov. Inými slovami, Irina bola skrz-naskrz boľševik.

A Puškin? Ten chodil krížom-krážom po meste ako figúrka po šachovnici.

5.

Po schválení novej Ústavy v roku 1918 sa započala éra proletariátu. Bolo to obdobie prenasledovania triedneho nepriateľa, násilného zoštátnovania poľnohospodárskej výroby, zákazu súkromného podnikania a zavedenia prídelového systému na základné potraviny. A čo ste čakali? Tortu so šľahačkou a ponatriasanú páperovú duchnu pred spaním?

Popri dvanásťhodinovej šichte vo fabrike a povinnostiach v závodnom výbore nemala Irina ani minútku času nazvyš. Preto raz ráno pred odchodom do práce strčila mužovi do nečinných rúk prídelové lístky na chlieb, mlieko a cukor a oznámila mu, veľmi jasne a dôrazne, že keď sa o desiatej večer vráti, chce všetky tri veci vidieť v kredenci. A tresla dverami tak mocne, až sa Vladimír Iljič visiaci na háčiku rozhojdal.

Keď doznela ozvena Iriníných podpätkov na schodisku, náš hrdina stál tam, kde ho jeho manželka zanechala, a s údivom zísal na dvere. Stál nehybne ako socha. Počul, ako Irina vyšla z domu a kráča k električke. Počul, ako električka hrkoce mestom, počul ako Irina prechádza bránou továrne. A keď počul, ako sa dopravník dáva do pohybu, až vtedy si uvedomil, že mal povedať: „Áno, dušička.“ Tuho zovrel v hrsti prídelové lístky, nasadil si šiltovku a odvážne vykročil do ulíc.

Desil sa tej úlohy. V duchu si predstavoval obchod plný strkajúcich sa, vykrikujúcich a prudko gestikulujúcich Moskovčanov. Predstavoval si police od zeme až po strop plné rôznofarebných škatúl a predavača, ktorý sa ho opýta, čo chce, vzápätí sa naňho oborí, nech nezdržuje, šmarí pred neho na pult niečo celkom iné a zrukuje: *Ďalší!*

Aké však bolo Puškinovo prekvapenie, keď dorazil na Ulicu kríženik Potemkin – svoju prvú zastávku – a zistil, že tam vládne priam vianočná idylka. Nijaká strkanica, vykrikovanie či prudké gestikulovanie. Len dlhý usporiadaný rad tvorený ženami medzi tridsať a osemdesiat, ktorý sa elegantne vinul od dverí obchodu a zdvorilo mizol za zákrutou.

„Toto je rad do pekárne?“ opýtal sa Puškin staršej panej.

Skôr než stihla odpovedať, iná žena v rade mu veľmi dôrazne ukázala palcom: „Koniec radu je na konci, súdruh. A to je na samom konci konca.“